

Diagnoza poczucia bezpieczeństwa i zagrożeń ludzi starszych. Raport z badań. Część II. Poczucie bezpieczeństwa i zagrożeń osób starszych

Summary

The object of analysis is a sense of security of the elderly. It focuses on two issues-namely the assessment of safety at the residence of the elderly and assessment of threats, which the elderly think are important for their sense of security. The analysis also included an assessment of the threats that are connected with the emergence of new lifestyles and new technologies. The opinions of older people are compared with the evaluations of all respondents. This analysis allows us to present a thesis that there exists an electronic gap between generations. In contrast, evaluation of research groups would not differ in the case of pathologies and crimes.

Potrzeba bezpieczeństwa, jak trafnie zauważa A. Szymanowska (2008) „jest jedną z podstawowych potrzeb człowieka, jej zaspokojenie jest więc konieczne, aby człowiek mógł się rozwijać, angażować w realizację wartości, które mogą jego egzystencji nadać sens, być twórczym i czerpać satysfakcję z życia”.

W badaniach skoncentrowano się na kwestiach:

- poczucie bezpieczeństwa osób starszych;
- zagrożenia, jakie zdaniem ludzi starszych mają wpływ na ich poczucie bezpieczeństwa.

Przechodząc do pierwszej kwestii, za podstawę analizy posłużą dane z tabeli 1.

Tabela 1. Czy ogólnie rzecz biorąc na co dzień czuje się Pan(i) bezpiecznie?

Odpowiedź	Ogółem badani (%)	Ludzie starzy (%)
Zdecydowanie bezpiecznie	10	3
Raczej bezpiecznie	73	67
Raczej niebezpiecznie	11	15
Zdecydowanie niebezpiecznie	1	4
Trudno powiedzieć	4	11

Źródło: dane z badań firmy PENTOR, obliczenia własne.

Odpowiedzi ogółu respondentów w sposób jednoznaczny wskazują na fakt, iż z ich subiektywnego punktu widzenia czują się bezpiecznie. Sumując przeciwstawne odpowiedzi widać, iż twierdzi tak aż 84% respondentów, w przeciwieństwie do 12%. W przypadku grupy wiekowej 60 i więcej lat rozkład odpowiedzi różni się nieznacznie. Również i tutaj przeważają odpowiedzi pozytywne, ale stanowią one 70% w stosunku do 19% negatywnych. W populacji osób starych poczucie bezpieczeństwa jest mniejsze w porównaniu z ogółem respondentów. Na uwagę zwraca także fakt, iż większy odsetek osób – w porównaniu z ogółem populacji – stanowią ci, którzy nie są w stanie ocenić swojego poczucia bezpieczeństwa. Wynosi on odpowiednio 11% i 4%. Część populacji ma mieszane odczucia co do kwestii bezpieczeństwa, jest niezdecydowana lub nie chce zająć stanowiska w tej sprawie.

Natomiast respondenci w swoich odpowiedziach dotyczących ogólnej oceny bezpieczeństwa w Polsce ujawniają bardziej krytyczne stanowisko.

Tabela 2. Czy Pana(i) zdaniem Polska jest krajem bezpiecznym?

Odpowiedź	Ogółem badani (%)	Ludzie starzy (%)
Zdecydowanie bezpiecznie	4	2
Raczej bezpiecznie	59	51
Raczej niebezpiecznie	24	27
Zdecydowanie niebezpiecznie	4	4

Odpowiedź	Ogółem badani (%)	Ludzie starzy (%)
Trudno powiedzieć	9	16

Źródło: dane z badań firmy PENTOR, obliczenia własne.

Przeważają odpowiedzi oceniające Polskę jako kraj bezpieczny. Osoby udzielające odpowiedzi pozytywnych stanowią 63%, w przeciwieństwie do 28% respondentów. Podobny stosunek odpowiedzi występuje w grupie ankietowanych 60 lat i więcej. Jednakże, odpowiedzi pozytywnych jest tutaj mniej, bo 53%, a negatywnych – 31%. Podobnie jak miało to miejsce w przypadku poprzedniego pytania, występują różnice co do odsetka osób, którym trudno jest ocenić poziom bezpieczeństwa w Polsce. W grupie osób starych stanowi on aż 16%, w porównaniu z 9%, w przypadku ogółu respondentów.

Kolejne dwa pytania stopniowo zawężają zakres oceny bezpieczeństwa pod względem geograficznym do miejscowości oraz najbliższej badanemu okolicy.

Tabela 3. Czy miejscowość, w której Pan(i) mieszka jest bezpieczna?

Odpowiedź	Ogółem badani (%)	Ludzie starzy (%)
Zdecydowanie bezpiecznie	13	11
Raczej bezpiecznie	70	71
Raczej niebezpiecznie	11	7
Zdecydowanie niebezpiecznie	1	1
Trudno powiedzieć	4	10

Źródło: dane z badań firmy PENTOR, obliczenia własne.

Najkorzystniej w ocenie respondentów wypada miejscowość, w której mieszkają. Odnosi się to zarówno do ocen ogółu respondentów, jak i jego podgrupy – osób starych. W pierwszym przypadku 83% zapytanych uznaje swoją miejscowość za bezpieczną, przeciwnego zdania jest zaledwie 13%. Również w grupie osób starych przeważają opinie pozytywne – aż 82%. Natomiast zwraca uwagę mniejszy odsetek osób przeciwnego zdania w porównaniu z ogółem respondentów (zaledwie 8%). Ponadto, również i w tym przypadku znaczący jest odsetek osób, które nie są w stanie ocenić bezpieczeństwa w miejscowości,

w której mieszkają (10%). W przypadku ogółu respondentów jest to zaledwie 4%.

Tabela 4. Czy okolica, w której Pan(i) mieszka, jest bezpieczna?

Odpowiedź	Ogółem badani (%)	Ludzie starzy (%)
Zdecydowanie bezpiecznie	15	16
Raczej bezpiecznie	70	64
Raczej niebezpiecznie	9	9
Zdecydowanie niebezpiecznie	2	5
Trudno powiedzieć	4	6

Źródło: dane z badań firmy PENTOR, obliczenia własne.

Ankietowani zostali poproszeni o ocenę bezpieczeństwa w ich najbliższej okolicy. Także i w tym przypadku oceny pozytywne przeważają nad negatywnymi (odpowiednio 85% i 11%). Równie pozytywne są odpowiedzi osób starszych (odpowiednio 80% i 14%). Porównując wyniki odpowiedzi w obu grupach, można dojść do wniosku, iż różnice w ocenie bezpieczeństwa najbliższej okolicy są najmniejsze pomiędzy tymi dwiema populacjami.

Podsumowując tę część rozważań, można w sposób jednoznaczny stwierdzić, iż respondenci czują się bezpiecznie. Nie jest to zależne od tego, czy oceniany jest cały kraj, miejscowość czy najbliższa okolica. Również ogólne poczucie bezpieczeństwa jest wysokie. Wraz z zawężaniem geograficznego obszaru poddanego ocenie bezpieczeństwa, zmniejsza się także liczba osób, którym jest trudno dokonać takiej oceny. Tym samym można powiedzieć, że łatwiej badanym jest ocenić w sposób jednoznaczny kwestie bezpieczeństwa w ich najbliższym otoczeniu. Można przyjąć, iż dokonując tej ostatniej oceny, respondenci bazują na własnych obserwacjach, doświadczeniu życiowym. Natomiast dokonywana względem całego kraju ocena opiera się w większym stopniu na doniesieniach medialnych, zasłyszanych pogłoskach czy stereotypach. Powyższe wnioski w takim samym stopniu odnoszą się zarówno do ogółu respondentów, jak i osób starszych.

Odpowiedzi uzyskane na powyższe pytania korespondują z wynikami badań przeprowadzonych w minionych latach przez instytucje badające opinię publiczną (Kojder 2008). W okresie ostatnich 8 lat zarysowuje się wyraźna

tendencja rosnąca, jeżeli chodzi o pozytywną ocenę poczucia bezpieczeństwa w kraju (Strzeszewski 2008). W badaniach przeprowadzonych w 2008 roku przez CBOS, zwrócono uwagę, iż stan bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania badanych zawsze – na przestrzeni ostatnich 20 lat – przez respondentów oceniany jest lepiej niż stan bezpieczeństwa w kraju (Strzeszewski 2008).

W tym miejscu przejdźmy do analizy konkretnych zagrożeń, istotnych dla poczucia bezpieczeństwa w ocenie ludzi starszych. Zwracając się o taką ocenę, na wstępie ankieterzy poprosili respondentów o spontaniczne wskazanie zagrożeń, które według nich ograniczają poczucie bezpieczeństwa ludzi oraz o wskazanie, jakich zagrożeń obawiają się. Skierowano więc do badanych następujące pytania:

- Jak Pan(i) myśli, jakich zagrożeń ludzie najbardziej się obawiają?
- Jakich zagrożeń Pan(i) osobiście obawia się najbardziej?

Przechodząc do oceny uzyskanych odpowiedzi, posłużymy się tabelą 5.

Tabela 5. Zagrożenia, których obawiają się ludzie w ocenie ludzi starych i zagrożenia, których obawiają się ludzie starzy

Zagrożenia	Zagrożenia, których obawiają się ludzie w ocenie badanych		Zagrożenia, których obawiają się badani	
	Ogółem badani (%)	Ludzie starzy (%)	Ogółem badani (%)	Ludzie starzy (%)
Przestępczość pospolita	42	40	30	22
Trudna sytuacja finansowa	26	22	16	17
Choroba, kalectwo, cierpienie, śmierć	19	14	23	32
Terroryzm	11	3	2	2
Kłęski żywiołowe, zanieczyszczenie środowiska	10	5	4	3
Wojna	10	13	3	1
Inne	7	14	12	21
Wypadki drogowe, wypadki przy pracy	6	8	4	1
Brak wpływu na własny los	5	4	2	1

Zagrożenia	Zagrożenia, których obawiają się ludzie w ocenie badanych		Zagrożenia, których obawiają się badani	
	Ogółem badani (%)	Ludzie starszy (%)	Ogółem badani (%)	Ludzie starszy (%)
Nie odczuwam zagrożeń, nie myślę na ten temat	5	8	14	6
Patologie społeczne	3	4	2	4
Zagrożenia systemowe (głównie ze strony niesprawnego państwa)	3	3	2	5
Przestępczość zorganizowana	2	2	1	0
Wysokie ceny	1	4	2	7

Źródło: dane z badań firmy PENTOR, obliczenia własne.

Prawie połowa (40%) badanych z grupy wiekowej powyżej 60 lat wskazała na przestępczość pospolitą jako na zagrożenie, które istotnie wpływa na poczucie bezpieczeństwa obywateli. Należy zauważyć, że także ogół respondentów wskazał na przestępczość pospolitą jako główny powód, dla którego ludzie nie czują się bezpiecznie (42%).

Na drugim miejscu wśród zagrożeń, których w ocenie ludzi starszych ludzie obawiają się najbardziej, znalazła się trudna sytuacja finansowa. Na to zagrożenie wskazała prawie jedna czwarta (22%) badanych z grupy wiekowej powyżej 60 lat. Gdy spojrzymy na to zagrożenie z perspektywy oceny wszystkich badanych, to okazuje się, że w tym przypadku również ocena jest zbliżona, bowiem ponad jedna czwarta (26%) ogółu ankietowanych także wskazała na to zagrożenie. Taka ocena z całą pewnością jest uzasadniona obecną sytuacją w Polsce.

Za istotne ludzie starsi uznali też takie zagrożenia, jak: choroba, kalectwo, śmierć. Wskazało na nie 14% badanych z tej grupy wiekowej. Równie liczna grupa osób (13%) w wieku powyżej 60 lat, wskazała na wojnę jako zagrożenie, którego najbardziej obawiają się ludzie. Uzasadnienie chyba nietrudno wskazać. Z pewnością w tej grupie są osoby, które pamiętają skutki wojny.

Wskazywano także na inne zagrożenia: wypadki drogowe, klęski żywiołowe, brak wpływu na własny los, patologie społeczne czy wysokie ceny, jednak zdecydowanie rzadziej. Liczba wskazań przy tych zagrożeniach wahała się w granicach 8% – 4% wskazań. Sporadycznie (poniżej 4% wskazań) zaś wskazywano na takie zagrożenia, jak: systemowe, głównie ze strony niesprawnego państwa,

przestępczość zorganizowaną, terroryzm. 8% badanych oceniło, że ludzie nie odczuwają żadnych zagrożeń.

Należy zauważyć, że oceny osób starszych były bardzo zbliżone do ocen ogółu respondentów. Istotne rozbieżności wystąpiły w ocenie terroryzmu i klęsk żywiołowych. W przypadku ogółu badanych na terroryzm jako zagrożenie, którego ludzie obawiają się najbardziej wskazało 11%, a w grupie wiekowej powyżej 60 lat – tylko 3%, natomiast 10% ogółu ankietowanych wskazało na klęski żywiołowe i 5% osób starszych.

Przejdźmy teraz do zagrożeń, których obawiają się ludzie starsi najbardziej. Tu identyfikacja zagrożeń kształtowała się nieco inaczej niż w przypadku ogółu badanych. Wprawdzie kategorie zagrożeń, na które najczęściej wskazywano były zbliżone, lecz różniły się między sobą co do ilości wskazań.

Najczęściej w grupie wiekowej powyżej 60 lat wskazywano na choroby, kalectwo. Prawie jedna trzecia (32%) badanych ludzi starszych uznała, że głównym powodem ograniczającym ich poczucie bezpieczeństwa jest zagrożenie chorobami, kalectwem, śmiercią. W przypadku tej grupy wiekowej z całą pewnością nie może to dziwić. Co czwarta osoba wskazywała na przestępczość pospolitą, a 17% badanych – na trudną sytuację finansową. Wskazywano także na takie zagrożenia, jak: wysokie ceny, zagrożenia systemowe, głównie ze strony niesprawnego państwa oraz patologie społeczne. Wskazania dotyczące tych zagrożeń wahały się w granicach 7% – 4%. Sporadycznie zaś wskazywano na klęski żywiołowe, wypadki drogowe, brak wpływu na własny los. W badanej grupie 6% wskazało, że nie obawia się żadnych zagrożeń.

W przypadku zagrożeń, których respondenci obawiają się osobiście występują różnice w odczuciach w przypadku ogółu badanych i grupy wiekowej powyżej 60 lat. Wprawdzie w obu populacjach na trzech pierwszych miejscach znalazły się te same zagrożenie, a mianowicie: przestępczość pospolita, trudna sytuacja finansowa i choroby, kalectwo, jednak pozycja tych zagrożeń w obu grupach różniła się. W całej badanej populacji najczęściej jako na zagrożenie, którego obawiają się ankietowani wskazywano przestępczość pospolitą. Tak uczyniło 30% wobec 22% ludzi starszych. Prawie jedna czwarta ogółu badanych wskazała na choroby i kalectwo, co uplasowało to zagrożenie na drugim miejscu, natomiast w ocenie osób starszych znalazło się ono na pierwszym miejscu. Tylko w przypadku trudnej sytuacji finansowej obie grupy cechowała jednomyślność, bowiem na to zagrożenie wskazało 16% ogółu badanych i 17% badanych w grupie wiekowej powyżej 60 lat.

W przypadku pozostałych zagrożeń rozbieżności w ocenach także nie są istotne. Różnice dotyczą tylko takich zagrożeń, jak: wysokie ceny, na które

wskazało 7% osób starszych i 2% ogółu respondentów czy zagrożenie systemowe ze strony niesprawnego państwa, gdzie wskaźnik wskazań w grupie osób powyżej 60 lat kształtował się na poziomie 2%, w przypadku ogółu badanych wynosił 5%. Te różnice są efektem z całą pewnością stopnia aktywności zawodowej. Osoby powyżej sześćdziesiątego roku życia to w większości emeryci bądź renciści, a więc wzrost cen jest dla nich bardziej odczuwalny. Osoby z tej grupy wiekowej mają mniejszy kontakt z instytucjami państwowymi, a więc niektórzy mogą nie odczuwać zagrożeń systemowych, jakie wynikają ze strony niesprawnego państwa.

Należy odnotować, że 14% ogółu ankietowanych (wobec 6% osób starych) nie obawia się żadnych zagrożeń. Wśród tych 14% tylko 5% wskazało, że inni ludzie nie obawiają się zagrożeń. Samoocena jest więc znacznie wyższa, co można chyba uzasadnić faktem, że znaczna grupa badanych nie spotkała się z zagrożeniami. W przypadku ludzi starych sytuacja jest odmienna, bowiem 8% spośród nich wskazało, że ludzie nie odczuwają zagrożeń, a tylko 5% stwierdziło, że nie odczuwa zagrożeń. Może to prowadzić do wniosku, że w tej grupie wiekowej więcej osób dotknęły te zagrożenia.

Badanym zasugerowano katalog zagrożeń z prośbą o ocenę, których obawiają się najbardziej. Przechodząc do interpretacji tych ocen, celowe wydaje się poczynienie pewnego wyjaśnienia. W ankietach posługiwano się skalą: „zdecydowanie tak”, „raczej tak”, „raczej nie”, „zdecydowanie nie”, „trudno powiedzieć”. Przy interpretacji wyników dla uproszczenia ich przedstawiania przyjęto, że zagrożenie jest istotne z punktu widzenia analizy, gdy ponad 50% respondentów udzieliło odpowiedzi „zdecydowanie tak” lub „raczej tak”. Ten sam próg procentowy przyjęto przy analizie zagrożeń nieistotnych, jednakże w tym przypadku dotyczył on sumy odpowiedzi negatywnych.

Na liście zagrożeń, których najbardziej obawiają się ludzie starzy znalazły się:

- kalectwo – 92%;
- choroby – 86%;
- stanie się ofiarą wypadku – 85%;
- obojętność społeczna – 82%;
- stanie się ofiarą błędów lekarskich – 81%;
- stanie się ofiarą przestępstwa – 81%;
- pożar – 81%;
- zanieczyszczenia środowiska – 60%.

Także w całej badanej populacji wskazywano najczęściej na te zagrożenia.

Z rozkładu danych wynika, że ankietowani obawiają się zagrożeń, które mogą dotyczyć ich osobiście, nie są zależne od nich, w wyniku wystąpienia których mogą ponieść uszczerbek na zdrowiu lub nawet stracić życie.

Do zagrożeń odczuwalnych, bowiem wskazywało na nie 51% – 75% badanych, zaliczono:

- znalezienie się na marginesie społeczeństwa;
- sytuację zmuszającą do wręczenia łapówki;
- strajki;
- zamachy terrorystyczne;
- stanie się ofiarą niekompetencji urzędników;
- stanie się ofiarą katastrofy budowlanej;
- powódź;
- nadużycia organów władzy wobec obywateli;
- trzęsienie ziemi.

Należy zauważyć, że trzy czwarte badanych z tej grupy nie obawia się:

- rozvodu;
- stania się ofiarą przestępczości internetowej;
- pokusy przyjęcia łapówki;
- krachu na giełdzie;
- utraty pracy;
- werbunku do sekty religijnej;
- zarażenia wirusem HIV;
- stania się ofiarą zorganizowanych grup przestępczych;
- wpadnięcia w pułapkę kredytową;
- spowodowania wypadku drogowego.

Ta ocena w przypadku osób w grupie wiekowej powyżej 60 lat nie może dziwić. Z całą pewnością jest ona wynikiem zmniejszonej aktywności zawodowej tych ankietowanych i mniejszej aktywności społecznej.

Następnie poproszono respondentów o ocenę:

- występowania różnych zagrożeń i problemów społecznych w Polsce;
- osobistego poczucia zagrożenia przestępczością i patologiami.

W grupie zagrożeń przedstawionych do oceny znalazły się: przestępstwa pospolite, przestępstwa popełniane przez zorganizowane grupy, cyberprzestępczość oraz patologie społeczne.

Trzy czwarte badanych powyżej 60 lat oceniło, że występuje duże zagrożenie takimi patologiami, jak: alkoholizm (83%), narkomania (81%) oraz agresja ze strony nastolatków (79%). Znacznie mniej osób starszych – bowiem wskaźnik wskazań wahał się w granicach 51% – 75% – wskazało na: przemoc w rodzinie (62%), zamieszki stadionowe (62%) oraz uzależnienie od środków masowej komunikacji (56%).

Gdy porównamy te dane z danymi uzyskanymi w całej badanej populacji, to w przypadku takich patologii, jak: alkoholizm i narkomania, czy agresja ze strony nastolatków, ocena jest zbliżona, bowiem także ponad trzy czwarte ogółu badanych wskazało na te zagrożenia. Rozbieżności wystąpiły w przypadku oceny przemocy w rodzinie, na które wskazało 74% ogółu respondentów, zamieszek stadionowych (75%) i uzależnienia od środki masowego przekazu (75%).

Jeżeli chodzi o zachowania, które wyczerpują znamiona przestępstwa, to istotnymi zagrożeniami, zdaniem badanych z grupy wiekowej powyżej 60 lat, są włamanie (79%) oraz kradzieże kieszonkowe (76%).

Znaczna grupa ankietowanych wskazała na:

- handel narkotykami (75%);
- kradzież samochodów (74%);
- kradzież z użyciem przemocy (70%);
- pobicia (65%);
- łapownictwo w służbie zdrowia (63%);
- łapownictwo w administracji (63%);
- łapownictwo w biznesie (62%);
- molestowanie seksualne dzieci (62%);
- zabójstwa (61%).

Relatywnie rzadziej dużego zagrożenia upatrywano w takich przestępstwach, jak:

- przestępczość gospodarcza (60%);
- pornografia w Internecie (58%);
- czerpanie korzyści z prostytucji (57%).

Godzi się zauważyć, że w przypadku oceny zachowań, które wyczerpują znamiona przestępstwa opinie ogółu badanych i osób starszych różniły się. Ponad trzy czwarte ogółu respondentów oceniło jako duże występowanie takich przestępstw, jak: handel narkotykami (80%), kradzieże kieszonkowe (79%), włamanie (82%), pobicia (79%), kradzież samochodów (79%). Istotne rozbieżności wystąpiły także przy ocenie łapownictwa, szczególnie w służbie zdrowia,

bowiem występowanie tego zagrożenia jako duże oceniło 63% ludzi starszych i 82% ogółu badanych. Nieco mniejsze rozbieżności wystąpiły przy ocenie ła-pownictwa w administracji (odpowiednio 63% i 79%) i ła-pownictwa w bizne-sie (odpowiednio 63% i 72%). Ta różnica w ocenie z całą pewnością wynika ze stopnia udziału w życiu publicznym i aktywności zawodowej ogółu badanych.

Zagrożenia zdecydowanie nieistotne dla poczucia bezpieczeństwa przedsta-wia tabela 6.

Tabela 6. Zagrożenia, których nie obawiają się badani

Rodzaj przestępstwa:	Ogółem badani (%)	Ludzie starzy (%)
Branie zakładników	76	79
Handel chronionymi gatunkami roślin i zwierząt	61	70
Zamachy terrorystyczne	72	69
Handel ludźmi	65	67
Porwania dla okupu	67	65
Nielegalny handel dziełami sztuki	59	62
Problemy z odżywianiem, anoreksja, bulimia	45	61
Handel bronią i materiałami wybuchowymi	62	57
Wykorzystanie Internetu przez terrorystów	55	56
Działalność sekt religijnych	54	52
Łapownictwo w oświacie i szkolnictwie	46	51

Źródło: dane z badań firmy PENTOR, obliczenia własne.

W przypadku oceny tych zagrożeń nie występują istotne różnice w opiniach ogółu ankietowanych i ludzi starszych.

Należy zwrócić uwagę, że badani mieli problemy z ocenę takich zagrożeń, jak: wymuszanie haraczy, handel organami ludzkim, gwałty, zniesławienie przez Internet, prostytutcja, kradzież danych przez Internet, oszustwa internetowe, handel danymi osobowymi, włamania do komputerów, nielegalne kopiowanie

płyty, filmów, uzależnienie od pracy, rozsyłanie wirusów w Internecie, przemoc w pracy oraz uzależnienie od seksu.

Przejdźmy teraz do następnego pytania, a mianowicie: Czy ludzie starsi obawiają się stania się ofiarą tych zagrożeń, które zostały wcześniej poddane ich opinii co do oceny ich występowania?

Analiza danych jest wręcz zaskakująca. Badani z grupy wiekowej powyżej 60 lat obawiają się stania się ofiarą przestępstwa kradzieży kieszonkowej. Na to zagrożenie wskazało 57%. Nieco mniej (52%) obawia się stania się ofiarą przestępstwa włamania. Podobne wyniki uzyskano w przypadku całej badanej populacji.

W tym miejscu należy zatrzymać się nad wynikami badań CBOS z marca 2008 roku, w których na pytanie: Czy obawia się Pan(i) tego, że może stać się ofiarą przestępstwa? – dwie piąte badanych (40%) odpowiedziało, że obawia się o własne bezpieczeństwo, jednak niewielu przyznało się do silnego lęku (Strzeszewski 2008).

W przypadku pozostałych poddanych pod ocenę zagrożeń badani deklaruowali, iż nie obawiają się stania się ich ofiarą. Zdecydowanie ludzie starsi nie obawiają się – bowiem wskaźnik wskazań kształtował się w granicach 75% – 100% – następujących zagrożeń: porwania dla okupu, wymuszenia haraczy, przestępstwa gospodarcze, handel ludźmi, handel organami, gwałt, kradzieże samochodów, branie zakładników, zamachy terrorystyczne, zniesławienie przez Internet, kradzieże przez Internet danych osobowych, oszustwa internetowe, handel danymi osobowymi, włamanie do komputera, rozsyłanie wirusów przez Internet, wykorzystanie Internetu przez terrorystów, znalezienie się w sytuacji zmuszającej do wręczenia łapówki w oświacie, wręczenie łapówki w wymiarze sprawiedliwości, wręczenie łapówki w administracji i polityce, wręczenie łapówki w biznesie, znalezienie się w sytuacji pokusy przyjęcia łapówki, alkoholizm, narkomania, prostytutka, działalność sekt religijnych, przemoc w rodzinie, uzależnienie od środków masowego przekazu, uzależnienie od pracy, uzależnienie od seksu, problemy w odżywianiu, przemoc w pracy czy zamieszki stadionowe.

Relatywnie w mniejszym stopniu – bowiem liczba wskazań kształtowała się w granicach 51% – 75% – badani nie obawiają się stania się ofiarą: pobicia, kradzieży z użyciem przemocy, agresji ze strony nastolatków, zabójstwa, znalezienia się w sytuacji zmuszającej do wręczenia łapówki w służbie zdrowia.

Porównując brak obaw ludzi starszych co do stania się ofiarą tych zagrożeń z oceną ogółu badanej populacji, należy zauważyć, że optymizm obu grup jest taki sam. Także cała badana populacja, deklarując że nie obawia się stania się

ofiara zagrożeń w przedstawionym do oceny katalogu, wskazywała w zasadzie na te same zagrożenia. Różnice występują jedynie w przypadku niektórych zagrożeń i dotyczą stanowczości ocen. Obawa stania się ofiarą kradzieży samochodu nie dotyczy 80% osób powyżej 60 lat oraz 62% ogółu respondentów. Odmienne poglądy obserwujemy także przy przestępstwach, które można popełnić przy wykorzystaniu Internetu, np. zniesławienia przez Internet nie obawia się 95% ludzi starszych i 80% ogółu badanych. Bardziej znaczące różnice występują w przypadku oceny stania się ofiarą kradzieży przez Internet danych osobowych. Nie obawia się tego 91% badanych z grupy wiekowej powyżej 60 lat i 74% ogółu ankietowanych. Odmienne oceny występują również w przypadku innych przestępstw komputerowych. Stania się ofiarą oszustwa internetowego nie obawia się 91% ludzi starszych i 74% ogółu badanych. Osoby powyżej sześćdziesiątego roku życia nie widzą siebie jako ofiar włamania do komputera (96% wobec 72% ogółu respondentów), rozsyłania wirusów przez komputer (98% wobec 69% ogółu ankietowanych) i wykorzystania Internetu przez terrorystów (94% wobec 82% ogółu badanych). Z całą pewnością rozbieżności te wynikają z intensywności korzystania z Internetu przez przedstawicieli poszczególnych grup wiekowych.

Odmienne oceniano też znalezienie się w sytuacji wręczenia łapówki. Najmniejsza różnica widoczna jest w przypadku służby zdrowia, bowiem nie obawia się takiej sytuacji 52% osób z grupy wiekowej powyżej 60 lat i 54% ogółu badanych. Bardziej istotne rozbieżności występują w ocenie znalezienia się w sytuacji wręczenia łapówki w oświacie. Takiej sytuacji nie obawia się 96% przedstawicieli grupy wiekowej powyżej 60 lat i 85% ogółu respondentów. Natomiast znalezienia się w sytuacji wręczenia łapówki w biznesie nie obawia się 96% ludzi starszych i 82% ogółu badanych. W ocenie znalezienia się w sytuacji wręczenia łapówki w wymiarze sprawiedliwości różnice nie są istotne. W takiej sytuacji nie widzi siebie 89% osób starszych i 86% ogółu ankietowanych. Jeżeli chodzi o ocenę możliwości znalezienia się w sytuacji pokusy przyjęcia łapówki, to nie widzi siebie w niej 99% ludzi starszych, co być może wynika z ich udziału w życiu zawodowym. W przypadku ogółu badanych takiej sytuacji nie odnosi do siebie 85% badanych.

Respondenci zostali także poproszeni o wskazanie, które z zagrożeń związanych z rozwojem nowych stylów życia oraz rozwojem technologii są im nieznane. Dobór tych zagrożeń był podyktowany po części tematyką całego projektu badawczego zamawianego – „Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli”, którego elementem są prezentowane badania opinii publicznej. Uzyskane odpowiedzi zostały podzielone na dwie grupy. W poniższych tabelach zagrożenia zostały uporządkowa-

ne według malejącego odsetka ankietowanych z grupy 60 lat i więcej, którzy o nich słyszeli i zestawione z odpowiednimi wynikami ogółu respondentów. Analiza danych zawartych w tabelach 7 – 8 pozwala na wniosek, że osoby starsze rzadziej słyszały o wymienionych zagrożeniach.

Tabela 7. Czy słyszał(a) Pan(i) o zagrożeniach związanych z nowymi stylami życia?

Nazwa/opis	Ludzie starszy (%)	Ogółem badani (%)
Działalność sekt religijnych	82	88
Przemoc fizyczna, psychiczna lub seksualna w miejscu pracy	76	88
Czerpanie korzyści z prostytucji	71	87
Problemy w odżywianiu, np. anoreksja, bulimia	71	87
Handel organami ludzkimi	70	87
Uzależnienie od środków masowej komunikacji, np. telewizji, komputera, Internetu	66	88
Uzależnienie od pracy (pracoholizm)	60	83
Handel chronionymi gatunkami roślin i zwierząt	53	71
Uzależnienie od seksu	43	68

Źródło: dane z badań firmy PENTOR, obliczenia własne.

Zagrożeniem znanym w podobnym stopniu zarówno ogółowi społeczeństwa, jak i osobom starszym jest funkcjonowanie sekt religijnych (odpowiednio 88% i 82%). Na drugim miejscu znajduje się mobbing, czyli stosowanie przemocy fizycznej, psychicznej lub seksualnej w miejscu pracy (odpowiednio 76% i 88%, co daje różnicę 12 punktów procentowych). W pozostałych przypadkach dysproporcja pomiędzy odpowiedziami ogółu i osób starych jest większa i wynosi kilkanaście punktów procentowych. Największa rozbieżność występuje w przypadku uzależnienia od seksu (25 punktów procentowych), uzależnienia od pracy (23 punktów procentowych) oraz uzależnienia od środków masowego przekazu (22 punktów procentowych). Prawdopodobnie wynika to z faktu, iż wymienione zagrożenia nie są już bezpośrednio związane z aktywnością życiową osób starych – odpowiednio – w sferze seksualnej, zawodowej czy elek-

tronicznymi formami komunikacji. Równocześnie należy jednak podkreślić, iż kolejność tych zagrożeń jest w zasadzie identyczna, poza przypadkiem uzależnienia od elektronicznych środków masowego przekazu, które to zagrożenie jest lepiej znane ogółowi społeczeństwa (88%) niż osobom starszym (66%).

Tabela 8. Czy słyszał Pan(i) o zagrożeniach związanych z rozwojem nowych technologii?

Nazwa/opis	Ludzie starzy (%)	Ogółem badani (%)
Pornografia dziecięca w Internecie	87	94
Nielegalne kopiowanie płyt z muzyką, filmami, programami komputerowymi itp.	64	89
Rozsyłanie wirusów komputerowych w Internecie	60	86
Kradzież przez Internet danych osobowych, haseł, kodów dostępu, np. do kont bankowych	60	82
Handel danymi osobowymi	58	80
Włamania do komputerów	56	83
Oszustwo internetowe, np. na aukcjach internetowych	48	81
Wykorzystywanie Internetu przez terrorystów, np. do przeprowadzenia ataków na infrastrukturę ważną dla państwa i gospodarki	46	69
Zniesławienie przez Internet	39	66

Źródło: dane z badań firmy PENTOR, obliczenia własne.

Porównując odpowiedzi z obu powyższych tabel, można postawić tezę, iż różnica w znajomości zagrożeń przez respondentów jest większa w przypadku tych, które dotyczą patologii czy przestępczości z wykorzystaniem nowych technologii. Poza pornografią dziecięcą w Internecie, o której słyszało 87% osób starych i 94% ogółu ankietowanych, różnica ta sięga ponad 20 punktów procentowych. Największa jest w przypadku oszustw internetowych (33 punkty procentowe różnicy). Na kolejnych pozycjach mamy: włamania do komputerów i zniesławienie przez Internet (oba po 27 punktów procentowych), rozsyłanie wirusów komputerowych (26 punktów procentowych) oraz piractwo audiowizualne i komputerowe (25 punktów procentowych). Zauważyć można również, iż inna jest kolejność czterech spośród dziewięciu zagrożeń uszeregowanych pod względem ich znajomości przez respondentów. Dla przykładu

można podać włamania do komputerów, które są bardziej znane ogółowi badanych niż osobom znajdującym się w grupie 60 lat i więcej.

Przechodząc do podsumowania, należy zauważyć, iż nie występują istotne rozbieżności w ocenie zachowań patologicznych jako zagrożeń oraz przestępstw pospolitych. Dostrzeżono zaś różnice w ocenie zagrożeń przestępczością komputerową, co uzasadnia tezę o istnieniu „wykluczenia cyfrowego” lub „przepaści elektronicznej” w stosunku do populacji ludzi starszych. Zdaniem autorów, ta nieznamość zagrożeń wynika z faktu, iż osoby te nie korzystają z nowych technologii w swoim codziennym życiu. Tezę tę potwierdzają odpowiedzi ludzi starych na pytania dotyczące ich obaw przed staniem się ofiarą przestępstw i patologii związanych z komputerem czy Internetem.

Napawa optymizmem fakt, iż zarówno w ocenie ogółu badanych, jak i osób starszych Polska jest krajem bezpiecznym. Poczucie to dotyczy w takim samym stopniu zarówno miasta, jak i okolicy najbliższej badanym.

Literatura:

1. Kojder A. [oprac.]: (2008), Kontakty z prawem, ocena instytucji prawnych i poczucie bezpieczeństwa Polaków. Komunikat z badań CBOS; nr BS/42/2008, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_042_08.pdf [data dostępu: 30 kwietnia 2009].
2. Strzeszewski M. [oprac.]: (2008), Poczucie bezpieczeństwa na co dzień. Komunikat z badań CBOS; nr BS/53/2008, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_053_08.pdf [data dostępu: 30 kwietnia 2009].
3. Szymanowska A.: (2008), Polacy wobec przestępstw i karan. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.